בתי הדין הרבניים

בית הדין הרבני באשקלון

החלטה

"התברר כי האשה רוקנה מתוכן את עבודת ביה"ד וסיכלה את פעולות ביה"ד להשבת הקשר על בנו".

ב"ה

תיק [redacted]

בבית הדין הרבני האזורי אשקלון

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם הרוש, הרב אביעד תפוחי, הרב צבי שינדלר

התובע: [redacted] ת"ז [redacted] (ע"י ב"כ עו"ד שי שמחיוב)

נגד

הנתבעת: [redacted] ת"ז [redacted] (ע"י ב"כ עו"ד מיכאל עירוני ועו"ד אורלי בראונשטיין)

הנדון: הסדרי שהות

החלטה

רקע

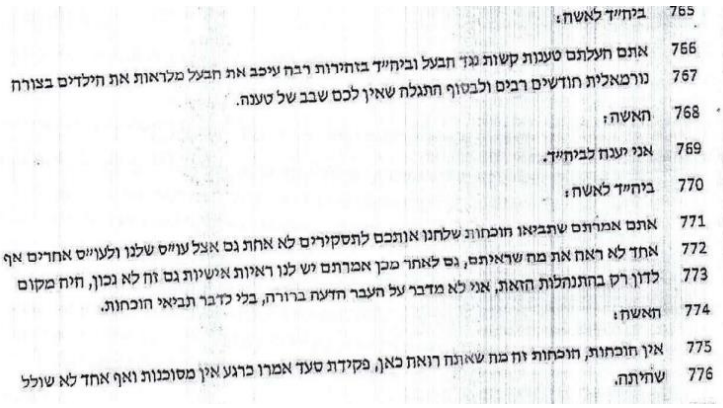
הצדדים נישאו ב[redacted]. זמן קצר לאחר נישואיהם נולדו שני ילדיהם- [redacted] בתאריך [redacted] ב[redacted]. חילוקי דעות התגלעו ביניהם זמן לא רב לאחר נישואיהם. כבר ב[redacted] נפתח תיק בביה"ד, דהיינו שנתיים וחצי לאחר הנישואין. הגירושין בפועל היו ב[redacted]

ההליכים המשפטיים בין הצדדים היו ארוכים ומורכבים, אם כי רובם המכריע לא התנהלו בפני ההרכב הנוכחי, אלא בפני הרכבים קודמים.

ראשית, נסקור בקצרה את השתלשלות ההליכים, ולאחר מכן נביא את טענות הצדדים הדרושות הכרעה. עוד נאמר כי החלטה זו תעסוק אך ורק בעניני הילדים, שהיום כבר נערים, שכן [redacted] בן 18 [redacted] בן 17.

כבר בתחילת הסכסוך עוד טרם הגירושין, האשה טענה נגד האיש כי הוא אלים, ולכן הוצא נגדו צו הרחקה, ועל כן מתחילה ביה"ד פסק בתאריך 21/3/2010 כי האב יראה את הילד רק באמצעות מרכז קשר, ועד שזה סודר אישרו את פגישת האב עם ילדיו רק בליווי אחד מקרובי משפחתו.

עם זאת, לאחר כשנה וחצי ביה"ד הסיק שהוא הוטעה על ידי האשה וכפי שמופיע בפרוטקול הדיון (24/10/2011)-

765 ביח"ד לאשה:
766 אתם העלתם טענות קשות נגד חבעל וביח"ד בזהירות רבה עיכב את חבעל מלראות את הילדים בצורה
767 נורמאלית חודשים רבים ולבסוף התגלה שאין לכם שבב של טענה.
768 האשה:
769 אני יענה לביח"ד.
770 ביח"ד לאשה:
771 אתם אמרתם שתביאו חוכחות שלחנו אותכם לחסקירים לא אחת גם אצל עו"ס שלנו ולעו"ס אחרים אף
772 אחד לא ראה את מה שראיתם, גם לאחר מכן אמרתם יש לנו ראיות אישיות גם זה לא נכון, חיח מקום
773 לדון רק בחתנהלות הזאת, אני לא מדבר על העבר חדעה ברורה, בלי לדבר תביאי חוכחות.
774 חאשה:
775 אין חוכחות, חוכחות זה מה שאנחנו רואה כאן, פקידת סעד אמרו כרגע אין מסוכנות ואף אחד לא שולל
776 שהיתה.

זאת ועוד בדיון מאוחר יותר בתאריך 28/11/13 אמר אב"ד כדלהלן (מופיע בבקשה לתיקון פרוטקול מתאריך 29/12/13, שאכן קיבל את אישור ביה"ד ביום למחרת)-

> חבא :"האשימו את האבא בדברים שלא היו, וכפי שאמרנו כבר בעבר שלא נמצא בדל של הוכחה לאיזה מן הטענות ,אמרנו את זה בעבר ואנחנו נחזור ונגיד את זה כמה פעמים שצריך,גם אני טעיתי והחמרתי עם האבא שלא אפשרתי לו הסדרי ראיה".

משעה שביה"ד גילה שהוטעה ובשנים שלאחר מכן, הסדרי השהות התקיימו אצל האב, אך בליווי ויכוחים רבים בין הצדדים על כל צעד ושעל כפי שיעידו כתבי ביה"ד. בחודש 5/2014 דווח לביה"ד כי הצדדים נפגשו והחליטו לשתף פעולה, ומשכך תיק ה"ש (תיק מס. 2) נסגר.

ב[redacted] האם עברה לעיר [redacted] האיש מחה אך ביה"ד אישר את המעבר בדיעבד. בעקבות כך ה"ש של האב עם הילדים הצטמצמו.

הסכסוך התחדש באופן גלוי ואף התעצם בעקבות מאורע שארע ביום שישי ה[redacted] באותו היום אירע אירוע שלגביו נחלקו הדעות מקצה לקצה ובעקבותיו השתנו דברים רבים. לדברי האם היא הביאה את הילדים יחד עם בן זוגה לבית האב, עם כניסתם לבית נשמע רעש של מכות והתברר לה שהאב היכה את הילדים, הוזמנה משטרה והילדים חזרו לבית האם. לדברי האב לא היה כלל אלימות אלא ויכוח שלו עם ילדיו לגבי שהות הילדים בביתו בשבת. הוצאו צווי הרחקה לאב, ואף הוארכו ע"י ביה"ד. ולבסוף בתאריך 22/8/2018 פסק ביה"ד (בתיק מס. 9) כדלהלן-

> לאחר שיח עם הצדדים ושמיעת הטענות סבור בית הדין שאין חשש של ממש שהאב יפגע בילדיו ואין הצדקה לצוי הגנה, מדובר באב שחפץ בקשר עם ילדיו ורוצה בטובתם, חקירת המשטרה נסגרה ולא הוכח כל אירוע של אלימות ואין הצדקה של ממש להגנה של הילדים מפניו. על כן צוי ההגנה בטלים.
>
> אולם אין ספק שכעת נוצרה מציאות משברית וגם האב מודה שלא ניתן לחדש את הקשר ללא ליווי מקצועי. האב בוודאי אינו מעוניין בהבאת הילדים אליו בכפיה ובאמצעות משטרה.
>
> מאידך האם הסכימה אף היא שטובת הילדים היא שיהיה להם קשר טוב עם האב.
>
> לנוכח זאת בית הדין משעה בינתיים את הסדרי השהות הקיימים באופן זמני, והם יחודשו ויקבעו לפי הוראות הרווחה והמלצות המטפלים.
>
> ביה"ד פונה ליחידת הסיוע ומבקש מהם להחיש את תשובת מחלקת הרווחה [redacted] אשר תעריך את מצב הילדים ואת היכולת שלהם לקיים מפגשים האב. ביה"ד מבקש לקבל את תגובתם כבר השבוע לנוכח הדחיפות בעניין.
>
> בית הדין סבור שהדרך הטיפולית על אף אורכה עשויה להניב קשר בריא וחזק יותר ולטווח ארוך ולנוכח המצב כעת בין הצדדים אין מנוס מטיפול זה והחזרת היחסים בין הילדים להוריהם למסלול תקין וסביר.

ביה"ד היה מודע שהוא נכנס לדרך טיפולית ארוכה, אך סבר שאין מנוס.

ביה"ד פנה לד"ר [redacted] כאשר במקביל האם פנתה לעו"ס קליני מר [redacted] מר [redacted] פנה לביה"ד בתאריך 5/7/2018 וכתב את העדויות הקשות ששמע מהילדים, ושטח בפני ביה"ד את התרשמותו המקצועית שבחלוף תקופה שהילדים לא פגשו את האב (שהרי ה"ש הופסקו לאחר המקרה הנ"ל), שלוותם התייצבה.

בתיק סרוקה גם חוו"ד של עובדת סוציאלית, שמזכירה את דברי [redacted] ומסכימה שיש נוקשות מסוימת מצד האב, אך לא אלימות. כמו כן, העו"ס מסרבת לתאר מקרה של כ"ניכור הורי", וממליצה על המשך טיפול אצל ד"ר [redacted]

ד"ר [redacted] הגיש את חוו"ד בתאריך 7/1/2019. חוו"ד זו ארוכה ויסודית ונביא ממנה את העקרונות בלבד-

א. הוא תמה על הדו"ח של מר [redacted] שכן האחרון לא פנה לאב ולא ביקש את התייחסותו. שכן אם התייחסות האב תשפוך אור אחר על דברי הילדים מה טוב, ואם לא תעשה זאת הרי שיש לטפל באב עצמו. לדבריו, מר [redacted] טען בפניו שהוא רק סנגרו של הילדים. ד"ר [redacted] כותב "אין ספק ש"גישה טיפולית זו" משדרת מסר של הרחקת האב מהילדים... היווה חלק חשוב ביצירת הניכור ההורי.

ב. הילדים בעצמם הכחישו את התיאורים המזעזעים שנאמרו בשמם.

ג. אכן בבית האב החינוך היה נוקשה יותר מאשר אצל האם, אך לא מדובר באלימות אלא בהצבת גבולות חינוכיים שפחות נוחים לילדים. עם זאת, הובעה ביקורות לגבי האב שהוסיף מרכיבים ביקורתיים מיותרים.

ד. באופן חד משמעי, יש כאן ניכור הורי. ונצטט מהדברים-

> בסיכום, ייתכן מאוד [redacted] לא התכוונה מעולם ליצור ניכור הורי, ומכיוון שלא הייתי מעורב בשלבים קודמים, אין לי יכולת להביע דעה על כך. למרות זאת, ניכור היה, וכדי שזה יקרה, היו פעולות מצידה שיצרו את הניכור. [redacted] הופעלה מתוך רצונה הכן להגן על הילדים. היא לא הייתה מודעות לכך שילדים יכולים לייצר ולדמיין ולהגזים בסיפורים שלהם. היא לא הייתה מודעת לכך שילדים קוראים את ההורים ומספקים את הסחורה שהם חושבים שההורים רוצים לשמוע. היא לא הייתה מודעת לכך שלהביא את הילדים לטיפול רגשי בלי מעורבות של האבא, הינו גורם מכריע לפיתוח של הניכור ההורי (ואכן היה מצופה ממטפל מקצועי שיידע להזמין את ההורה המנוכר ולבדוק מולו/ה, וליצור תהליכים טיפוליים, ולא תהליכים שיוצרים ומעצימים ניכור הורי). היא גם לא הבינה שכשהיא מגוננת על הילדים ובאה בדרישות אל האבא להתנהג אחרת, היא מחזקת את התפיסה שהאבא הוא לא בסדר. היא לא ידעה את המשמעות הקשה והבעייתית של ההתערבות שלה ושל החבר שלה באותו אירוע שקרה בין האבא לילדים.

יחד עם זאת, גם להורה המנוכר יש חלק בתהליכים הללו, כיון שלא ידע לנהוג ברכות הנכונה מול הילדים, בפרט לאור העובדה שהוא רואה אותם בה"ש מצומצמים שלא מאפשרים תהליכים חינוכיים ארוכי טווח.

ה. אין אפשרות לטפל בניכור הורי ע"י טיפול פסיכולוגי, אלא רק כאשר יש גם מפגש פיזי רצוף של הילד עם ההורה המנוכר.

> במידה והניכור ההורי חוזר, אני ממליץ על העברה זמנית של המשמורת אל האבא לתקופה מוגבלת בזמן (רצוי 3 חודשים) ללא קשר עם האם. זאת מתוך הבנה שדרך קשה זו, תציל את הילדים, ותאפשר להם בסופו של דבר קשר בריא עם שני ההורים, כפי שצריך להיות. אמנם, תקוותי שלא יגיעו למצב זה.

ע"כ תמצית דברי ד"ר [redacted]

כלומר, בדבריו ישנה קביעה כי מצב התקשורת בין האב לילדיו, אינו בריא, ומשתייך להגדרה של 'ניכור'. בדו"ח זה מסתייג ד"ר [redacted] מהקביעה כי האם גרמה לניכור במזיד, אולם מבחינה עובדתית ברור כי האם היא זו שגרמה לכך.

בתקופה שאחר הדו"ח התנהלו הה"ש כסדרן, כנראה שאימת הדו"ח פעלה את פעולתה החיובית. אמנם לאחר זמן הסדרי השהות שוב דעכו. ב23/10/2022 פתח האב תיק ה"ש נוסף (תיק מס. 13) ובו תיאר מצב עגום של ריחוק גדול של ילדיו ממנו, כולל באירועים משמעותיים כבר מצוה (באחד מהם לא השתתף כלל) בעודו תולה את סיבת הניכור באם, וכתוצאה מאירועים אלו דרש האב את העברת המשמורת אליו. מנגד, האם הסבירה את העדרו של האב מבר המצוה באופן אחר, ותלתה את ההעדרות בהתנהגות האב. נאמר שאכן ניכר כי היו ביטולים של הסדרי השהות מצד האב, בסמיכות למועדיהם, אולם בית הדין לא הכריע כי זו היתה הסיבה לדעיכת הסדרי השהות.

בתאריך 12/3/2023 ביה"ד נתן פס"ד נוקב בו כתב:

נראה שלנוכח הנתונים דלעיל לא נותר לביה"ד, אלא לקבל את מסקנות הדו"ח של ד"ר [redacted] ולהורות על שינוי המשמורת למשך שלושה חודשים, שבהם לא יהא כל קשר בין האם לבין הילדים, אולם למען הזהירות ביה"ד מבקש לערוך בדיקה נוספת... ביה"ד סבור שמצד הדין היה ניתן לבצע באופן מידי את המלצותיו של ד"ר [redacted] ורק למען הזהירות הוא מורה לבצע בדיקה מחודשת.

לאורך כל ההליך לא נטענה כל טענה כנגד עבודתו המקצועית של ד"ר [redacted], ולראשונה האם באמצעות ב"כ מעלה טענות מסוימות, שגם הן אינן מוגדרות ולא מסתמכות על עמדה מקצועית כלשהיא. אשר על כן קובע ביה"ד, שהצדדים יפנו בשנית לד"ר [redacted] על מנת לבדוק האם הוא עומד על המלצותיו גם כעת.

כמו כן, ביה"ד ביטל את חובת האב למזונות ילדיו.

האשה ביקשה לפסול את ההחלטה ואף לפסול את ההרכב (תיק מס. 15) אך דבר זה לא עלה בידה.

בהתאם להחלטה הנזכרת מתאריך 12.3.23, הגיש ד"ר [redacted] דו"ח נוסף, בתאריך 9/7/23. הדו"ח ארוך (20 עמודים) וניכר שהושקע בו מחשבה רבה. נתמצת את עיקרי הדברים-

אין ספק שמדובר במקרה של ניכור הורי קשה ומשמעותי ביותר. כאמור בתחילת הדו"ח, עקב הפער של 4 שנים שעברו, והתבגרות הילדים והיכולת של [redacted] להרחיב במלל ולספר במילותיו את אשר חושב – לכן נעשתה בדיקה מקיפה ומחודשת לנושא הניכור ההורי, ולא הישענות אוטומטית על העבר. כמו כן, ניתן מקום נרחב לתיאורים של [redacted] כדי שיהיה ברור שהוא קיבל את מלוא המקום כדי להביע את עצמו, והדברים שלו העלו את הצורך לברר שוב ובאופן פתוח, האם אולי התפספס משהו באבחון הקודם. עקב כך נעשה בירור מקיף שכלל שיחות עם מורים, יועצות, ומטפלים, וכמובן עם הילדים לבד וביחד, וכמובן הילדים באינטראקציות שלהם עם האבא וגם עם האימא, הכל כפי שתואר לעיל. 4

מסקנתו היא כי:

א. מדובר במקרה של ניכור הורי קשה ומשמעותי ביותר.

ב. הבן הגדול [redacted] העביר את הניכור ההורי [redacted] באצטלא של אח גדול השומר על אחיו הקטן.
ג. האם אשמה בניכור הזה, אף אם לא השתמשה באמירות בוטות וכדומה.

המלצותיו:

א. לגבי [redacted] - להעביר לאלתר את המשמורת של [redacted] מהאם לאב, עם מפגש מינימלי ביותר של [redacted] עם [redacted] ושל [redacted] עם האם (הוא הוסיף לכך הדרכות שונות).

ב. לגבי [redacted] - על האב [redacted] לעבור טיפול לחידוש הקשר.

ההמלצות החד משמעיות כמובן לא היו מקובלות על האם, וזו בקשה לבטל את חוו"ד. ביה"ד בפסק דין מנומק (10/3/23) דחה את טענותיה נגד הדו"ח ואישר אותו עקרונית, עם זאת התיר לאשה לשאול שאלות את המומחה.

האם לא הגישה את השאלות במועדן, וע"כ המומחה פנה לביה"ד במכתב (5/11/23), ובו נאמר כדלהלן-

כפי שכתבתי עוד במייל הקודם, אם הילד הקטן [redacted] לא חזר לפגוש את האבא שלו, אז אין כאן ספק שממשיך הניכור ההורי, וההמלצות שנתתי תקפות, לא פחות אלא יותר.

אני משאיר את הנושא כמובן להחלטת בית הדין.

האם המשיכה לגרור רגלים ולא הגישה את השאלות טרם הדיון, ובעת הדיון בתאריך 15/11/23 האישה לא התייצבה, חרף החלטות בית הדין, ולמעשה היתה עלול להיגרם מצב של דחייה בקבלת

המלצות המומחה. בית הדין ביקש שלא לאבד עוד זמן, וקבע שיש להתחיל במימוש המלצת ד"ר [redacted] ולהעביר את המשמורת של [redacted] לאב. לצורך ליווי ההעברה המשמורת מינה ביה"ד את המומחית ד"ר [redacted] בזה ביה"ד קיבל באופן מלא את הטענה כי האם מנכרת את ילדיה. וז"ל ההחלטה-

החלטה

ביה"ד נותן לחוות"ד של המומחה תוקף של פס"ד.

על האב להגיש פסיקתא מסודרת לחתימת ביה"ד למינוי המומחית הנזכרת ולמתן תוכנית עבודה כיצד היא סבורה לממש את ההמלצות.

על המומחית להגיש את תוכנית העבודה לביה"ד באמצעות מסמך תוך 7 ימים מאז שהאב יבצע את ההתקשרות עמה.

התשלום לד"ר [redacted] יוטל על האם, שגרמה לניכור. ככל שהאם לא תשלם את שכר המומחית ישלם האב את שכרה ולאחר מכן יורה ביה"ד להוצל"פ לגבות את החוב מהאם ולהעביר את הסכום לידי האב.

האם סירבה לשתף פעולה עם פסק הדין ועם ד"ר [redacted] (כפי שעולה ממכתבי האחרונה לביה"ד), ולאחר כחצי שנה המומחית שלחה לביה"ד כדלהלן (1/5/24)-

בית הדין ביקש כי אוציא לפועל את המלצות דר' [redacted] ואת החלטות כבוד בית הדין. אציין כי אני יכולה להוציא לפועל אך ורק המלצות טיפוליות (טיפול בחידוש קשר, הדרכה הורית וכיו"ב), ואיני יכולה להעביר קטין מבית אחד לשני. דבר זה נמצא אך ורק תחת עו"ס לחוק נוער שקיבל מינוי לכך מטעם הרווחה ובימ"ש ותחת פעולה של משטרת ישראל.

פגשתי את הקטין ואת הוריו, בנפרד. מדובר בנער אוטיסט בתפקוד גבוה. הנער מסרב לחלוטין לעבור לבית האב. איני יכולה לבצע טיפול בינו ובין האב כל עוד לא יושמו החלטות בית הדין. מכיוון שאיני רשות אוכפת, אלא מטפלת פרטית איני יכולה להורות למשטרת ישראל לבצע העברה של הקטין לבית האב כפי המלצות דר' [redacted] וכפי החלטות בית הדין. האם עצמה מתנגדת לכך ומאשימה את בית הדין ומטפלים שונים במצב ולא מגלה הסכמה עם החלטות בית הדין.

במצבים מסוג זה ניתן לקיים טיפול והדרכת הורים רק לאחר המעבר לבית ההורה מנותק הקשר. משום שהדבר לא נעשה אין בידי כלים לסייע למשפחה זו. במידה והקטין יועבר לבית האב אוכל לסייע בטיפול ובהדרכה.

מדברי המומחית עולה כי היא מבקשת במרומז מביה"ד להפעיל את סמכותו ולהוציא את [redacted] מחזקת האם, שכן כל עוד הוא תחת חזקת האם אין שום סיכוי להצליח להביא אותו לחידוש קשר עם האב.

הדיון הבא התקיים בביה"ד רק כחצי שנה לאחר מכן בתאריך 8/12/2025. דיון זה התקיים בפעם הראשונה בפני הרכב זה, בו נחשף הרכב זה לניתוק החריף שבין האב ובין ילדיו. ביה"ד כתב בהחלטתו בסיום הדיון הנ"ל-

ביה"ד נחרד למשמע הניתוק החריף שבין האב לילדיו, ומבלי לקבוע מסמרות בשאלת האשמה.
הרינו להודיע לצדדים ביה"ד בעזרת ה' לא ירפה מתיק זה עד שיבוא לכלל מסקנה כיצד נכון לנהל את המשבר העמוק הזה.

בנוסף, ביה"ד קיים ראיון ילדים יחד עם עו"ס בו פגש ביה"ד בצורה בלתי אמצעית את שני הנערים- [redacted]

ביה"ד קבע שהצדדים יגישו סיכומים כלפי הטיעונים שעלו בדיון, ואלו הוגשו.

עד כאן הרקע המפורט של התיק, החל מ2010 ועד היום, שנת 2026. עתה נפנה לטענות הצדדים הנוגעות להיום.

טענת האב

א. האב טוען כי עבר מסכת התעללות קשה מצד גרושתו, שכללה:

1. סחבת משפטית משמעותית (לטענתו, 34 דיונים בבית הדין, מאות בקשות והחלטות שונות, ב27 תיקים) שגבתה ממנו מחיר כלכלי ונפשי כבד.

2. תביעות סרק במשטרה.

3. ניכור הורי שבו איבד את הקשר הבסיסי ביותר עם ילדיו.

ב. האב תובע שהמשמורת של הבן [redacted] תעבור אליו.

ג. האב תובע הוצאות משפט בסך 241,602 ₪ (מתוכם 153,852 ₪ ממוסמכים, והשאר בתצהיר של האיש). ההגיון המשפטי מאחרי תביעה זו הינו מאחר וכעת למפרע הובהר שהאם משכה הליכים שהתגלו בהליכי שווא כשהמטרה שלה סומנה מראש לנתק את האב מילדיו ולדאבון "תוצאה" זו הושגה ומשכך תובע האיש להשיב לו לפחות את מה שהשקיע במאמצים רבים תוך הוזלת ממון רב להשיב לב אבות על בנים וללא תועלת מאחר ולא היה שיתוף פעולה עם האם שכאמור סומנה המטרה מראש.

טענות האם

א. האשה טוענת כי היא עודדה את הילדים לאורך השנים ליצור קשר עם הילדים, והיא לא זו שגרמה לניתוק בין האב לילדיו. לדבריה האב הוא שגרם לכך עקב מעשיו:

1. האב נהג באלימות כלפי הילדים בילדותם עת ששהו אצלו במסגרת הסדרי ראיה. כאסמכתא לטענותיה מציגה האם שוב ושוב טענות לאלימות כלפיה, שעלו בשנת 2011.

2. האב לא יצר קשר במשך חמש השנים האחרונות עם ילדיו.

עוד טענה האם כי ד"ר [redacted] 'שם עצמו צד להליך', ומבקשת לפסול את חוות דעתו לחלוטין.

ב. האשה טוענת כי האיש אינו מעוניין בקשר עם ילדיו אלא רק בכסף, ומביאה ראיה לכך את העובדה שהאב דחה כמה פעמים דיונים בביה"ד.

האשה טוענת כי המושג 'ניכור הורי' למעשה אינו קיים, מדובר באג'נדה המאומצת על ידי חברת מומחים מסוימת, ואינה נחלת הכלל באופן גורף.

ג. ביחס לתביעת האב להעברת המשמורת של הבן [redacted] האשה טוענת שזה דבר לא רלוונטי נוכח הגיל של הילד, 17 שנה. זאת ועוד, הבן [redacted] הוא בעל צרכים מיוחדים ומעבר של מרכז חייו, וניתוקו מאחיו [redacted] ומאמו יירעו את מצבו.

ד. ביחס לתביעת האב להוצאות משפט האם טוענת:

1. הסכומים שננקבו בכתב התביעה כשכ"ט, לא הוכחו.

2. חל על הסכומים הללו חוק ההתיישנות.

3. התיק שאנו דנים בו הוא הסדרי שהות ולא של תביעה כספית.

4. אין אפשרות להגיש תביעה לשכ"ט עבור תיקים ישנים שניתן בהם כבר פס"ד חלוט.

5. האשה נמצאת במצב כלכלי קשה (בין השאר מחמת שביה"ד פטר את האיש מתשלום מזונות) וחיוב שלה בהוצאות משפט כנ"ל עלול להביאה אותה לחוסר כל.

דיון והכרעה

א. הנזקים שבניכור הורי

האיש הופיע בדיון עם ב"כ, האישה לא הופיעה וב"כ נשמעה בזום, האיש תיאר בכאב גדול את מר גורלו, כאשר איבד הקשר עם בניו הגדולים מאשת נעוריו, עוד תיאר שלא רק שאין שיח ותקשורת עם בניו, אלא שכאשר מנסה ליצור קשר עם ילדיו הוא זוכה לקיתונות של מרעין בישין, אלו אף צורפו לכתבי הטענות, ולא נעתיקם כאן.

ובכן, התנהלות פוגענית זו של הילדים כלפי אביהם, הוא אחד ממאפייני הניכור ההורי.

נציין למחקר שפורסם על ידי אליעזר ויצטום וזאב ברגמן מחקר הסוקר את התסמונת ובו הגדירו את התופעה באופן הבא:

> *בתסמונת הזו הילד עסוק באופן כפייתי בגינוי ההורה השנוא והמנוכר ובהאשמות כלפיו... ניסיונות התקרבות של ההורה השנוא נתקלים בתגובות בוטות מאוד: הילד צורח, מקלל, יורק ובועט... אצל ילדים אלה קיים **חיצוי** (split) ברגשותיהם כלפי ההורים. אחד ההורים הוא טוב באופן מוחלט והשני הוא רע באופן מוחלט*

נקרע ליבנו למראה זה של ניתוק קשר מחריד בין אב לבניו, ביושבנו על מדין פוגשים אנו מידי פעם מציאות שבה בוחרים בני הזוג לנהל מאבק עיקש וחסר פשרות ומקריבים את טובת הילדים על מזבח המריבות, אין המדובר במקרה בודד אלא מדובר בתופעה קשה של התנהלות חסרת פשר המבקשת להתנקם דרך הילדים ולגרום למציאות של התניית קשר הורי מטיב בקשר עם ההורה השני.

אין באמור למעט מחומרת מקרה זה אולם לדאבון לב מקרה זה הינו מקרה דגל להעמיד על נס ולהודיע בשער בת רבים שעל הערכאה המשפטית לעשות הכל למנוע התנהלות הורית חסרת אחריות כזו היוצרת נזק ארוך טווח לילדים.

ונביא כאן חלק מהדברים שהובאו בפס"ד תיק 1197864/14 (החתום ע"י אב"ד ההרכב דנן) המדבר אודות הנזקים שנגרמים לילדים שחווים ניכור הורי וז"ל:

> *תסמונת הניכור ההורי גורמת להנצחת והחרפת הטראומה הקשורה בגירושין. היא אינה מאפשרת לילדים לעשות סדר בחיים החדשים, ולקבל את הטוב הטמון בכל אחד מההורים. התסמונת גורמת לחיבור הילד להורה המסית בצורה שאינה בריאה, ואינה מאפשרת לילד חשיבה עצמאית בנושא.*

דברים אלה הובאו מדברי דוקטור גוטליב ונביא עוד ממאמר זה:

> *"הילד לומד דרכי חשיבה לא בריאות ולפעמים מעוותות, כגון 'חשיבה שחור לבן' או כוללנית מאוד. במקרים קיצוניים יותר, גם בוחן המציאות של הילד נפגע. אמנם דרכי חשיבה אלה מוגבלות למתייחס לקשר עם אותו הורה, אך יש סיכון כי הן תתפשטנה לתחומים אחרים.*
>
> *בהתנהגותו מגלה הילד חוסר אמפטיה לזולת – חוסר יכולת לראות ולהבין את העובר על הזולת. צורת התייחסות זאת גובלת לעתים באכזריות. קהות רגשות זאת מפריעה להתפתחות הרגשית של הילד.*

עוד נכתב שם:

העוינות והעימות הקשורים בתסמונת ניכור הורי גולשים בקלות ממישור היחסים בין הורה לילד, ומזהמים זירות אחרות. כך למשל, ילדים מוסתים מגיבים בחשדנות ואף בעוינות, לא רק כלפי אחד ההורים אלא גם לאנשים אחרים, אשר לדעתם תומכים בעמדה של אותו הורה. פסיכולוגים, פקידי סעד ושופטים נתפסים כמזוהים עם אחד ההורים ובשל כך נפסלים באופן אוטומטי על ידי הילדים. נוצר דפוס חשיבה של 'או שאתה אתנו או שאתה נגדנו'."

הנזק שנגרם לילד הנמצא תחת השפעת ניכור וחווה אי קשר מתמשך עם ההורה המנוכר אינה מסתיימת בקשיים הנפשיים והתמודדות בהמשך הדרך אלא יש לה מאפיינים פיזיים קשים ונביא ממחקר של דוקטור ענבל בר-און (ניכור הורי סקירת ספרות) ראה פרק 4 [השלכות ארוכות טווח] וז"ל :

מחקרים מראים כי במשפחות שבהן המודלים ההוריים השגרתיים נחשבים לדיס - פונקציונאליים, מנוכרים, כוחניים או אלימים, גובר הסיכון לפגיעה בהתפתחותם הנפשית התקינה בהווה ולהשלכות שליליות על איכות חייהם בבגרות al et Felitti.,(.)1998הספרות המחקרית על ילדים להורים המצויים בסכסוכי גירושין מתייחסת להשלכות שליליות ברמה הביולוגית)עיוותים או עיכובים הורמונאליים, לחץ דם גבוה, התקפות כאבי בטן וכאבי ראש(; ברמה הרגשית)רמות חרדה ודחק רגשי , דיכאון, התמכרויות(; ברמה הקוגניטיבית)התפתחות המוח, יכולות חשיבה ולמידה , ריכוז וסקרנות(; וברמה החברתית)דימוי עצמי, אבהות נעדרת, איכות יחסים זוגיים בבגרות Barber, Stolz, Olsen, Burchinal & Collins, 2005; Mustonen, Huurre,( ) .Kiviruusu, Aro & Haukkala, 2011; Vezzetti, 2016

לסיכום, בוגרים אשר נחשפו בילדותם להתנהגות מנכרת נוטים להיות מאושרים פחות לאורך חייהם, פגיעים יותר מול מצבי סיכון ומועדים לקשיים רבים יותר במערכות יחסיהם הקרובות, בייחוד ברמה הזוגית וכהורים לילדים.

גוטליב מסכם את התופעה באופן הבא :

"תסמונת ניכור הורי היא עיוות של מערכת יחסים נורמלית בין הורים לילדים. עוצמת הרתיעה והכעסים, וביטויי השנאה, עולים עשרות מונים על שאנו רואים במקרי התעללות פיזית. בתיקי נוער ואימוץ בהם היו פגיעות קשות וברורות בילדים, אין נתקלים באותה רמה של טינה ודחייה של ילדים את הוריהם".

ב. שכיחות התופעה והתרחבותה.

לדאבון לב תופעה זו הולכת ותופסת תאוצה ומתרחבת, וטרם נמצאה "השיטה" שתמנע תופעה זו, חסר ידע מסודר ומתועד למיגור תופעה זו ולמניעתה, אלו המתייחסים לתהליכי מניעה של התפרצות ניכור הורי, מתמקדים בצורך בהתערבות מהירה וייחודית בשלבים הראשונים לזיהוי משפחות בסכסוך גירושין עתיר קונפליקט, וכמו כן הדרישה מהערכאות המשפטיות להיות קשובות לסימנים המקדימים ולטפל ביד "קשה" כנגד ההורה המנכר, להלן נבחן אפשרות שימוש בכלי ענישה של עונשין שלא מן הדין ואחד הפרמטרים לשימוש בכלי זה הוא "הדור פרוץ", על מידת שכיחותה של תופעה זו כותבת דוקטור בר און שם פרק 6 וז"ל :

מהמחקרים בנושא עולה תמונה ברורה שמדובר בתופעה רחבה, בעיקר כשהיא נבחנת בקרב משפחות עם סכסוכי גירושין ובפרט כשסכסוכים אלו כוללים מאבקים על הילדים. במקרים אלו, ההסתברות למאפיינים של התנהגות מנכרת גבוהה.

ג. סימנים מקדימים לאיתור ההורה המנכר על ידי הערכאה המשפטית.

אחריות הערכאה המשפטית העוסקת בזה הוא למנוע מציאות זו ולאבחן תופעה זו בשלב ראשון להתהוותה, עם זאת נעיר שישנו קושי אמיתי לשליטה עד כדי מניעה של תופעה מכוערת זו של ניכור הורי מאחר וביה"ד נפגש עם תופעה זו בצורה חיצונית דרך בעלי הדין ולא בצורה חיה ובשלבים מאוחרים, לפיכך, סוג הבקשות שמוגשות על ידי הצדדים משפיע בצורה משמעותית על ההליך. גם המידע שבידי בית הדין תלוי במידה רבה בצדדים אם הורה מנוכר מאמין, בצדק או שלא בצדק, שההליך המשפטי לא יוכל לסייע לו לחדש קשר עם ילדיו, הימנעותו מלפנות לבית הדין ולבקש סעד כזה או אחר מונעת מהערכאה השיפוטית לסייע לו או שמצמצמת את מרחב התמרון של בית הדין, אולם אל לנו לברוח מאחריות ויש לעשות כל שלאל ידינו לעשות ובוודאי לא לתת גיבוי משפטי להורה המנכר.

לבתי הדין ולמערכת הרווחה תפקיד חשוב בהסדרת קשר וחזרה לקשר. מומלצת גם גישה טיפולית משפחתית.

מעורבות בית הדין, אירועי חיים קריטיים או השפעה של אח לא מנוכר נמצאו בין הטריגרים העיקריים לחזרה לקשר.

על הערכאה המשפטית לבנות תוכנית סדורה, זיהוי מוקדם, התערבות מהירה ונחרצת של המערכת המשפטית, שליטה שיפוטית ואכיפת החלטות, פיתוח תוכניות של מניעה וטיפול לרבות הדרכה הורית בכפייה.

מחקרים זיהו מספר רב של אסטרטגיות עיקריות המופעלות על ידי ההורה המנכר, הן מתחלקות ל 5 תחומים עיקריים) : ונביא מתוך עבודות המחקר של דר' איימי בייקר(Dr. Amy Baker :

- מסרים מרעילים (הכפשה) לגבי הורה המטרה, המציירים אותו (או אותה) כלא אוהב, מסוכן, לא זמין.
- הגבלת מפגשים ותקשורת בין הילד להורה המטרה.
- מחיקה של הורה המטרה בעיני הילד ובזכרונותיו, ולעיתים החלפה.
- תמרון הילד כך שיפגע באמון של ההורה.
- חתירה תחת סמכות הורה המטרה.

ישנם מספר אינדיקציות שעולות מוקדם בפני ביה"ד וניתן דרכן לצפות את הכיוון האם מתפתחת דינמיקה של ניכור ונביא כמה מהן :

1. במהלך הדיונים על קביעת המשמורת ועל זמני השהות. במקרים אלו, כבר בשלב הראשון, מנסה אחד ההורים להביא לדחיקה לשוליים של המעורבות ההורית של ההורה האחר, וזאת ללא תימוכין אובייקטיביים-חיצוניים לכך שההורה האחר פגע בילדים, על בית הדין לבחון לעומק טענות אלו ולסייג אמירות שאינם נתמכות בראיות סדורות.
2. אינדיקציה נוספת של תיקי ניכור בבית הדין יכול ותופיע בבקשות שונות המוגשות בידי הורה אחד, בדרך כלל לאחר שנקבעו המשמורת וזמני השהות (הזמניים או הקבועים) ושעניינן צמצום המרחב ההורי של ההורה האחר (לעיתים, התנגדות ההורה המנכר למעורבות ההורה האחר לא הופיעה בשלבים הראשוניים, אלא התפתחה בהמשך בעקבות אירוע כלשהו, כגון נישואי ההורה האחר וכדומה). בדרך כלל, בקשות אלו הן מעין "מקצה שיפורים", שבו ההורה המנכר מנסה לשפר עמדות לאחר שהתנגדותו הראשונית למעורבות ההורה האחר לא התקבלה. לפיכך, הבקשות הן במקרים רבים כלי נלווה להסתה ולניכור,

3. תלונות שווא- בהקשר זה יש לשים לב למקרים שבהם ישנה אינדיקציה לכך שהתלונה שהגיש אחד ההורים נגד ההורה האחר היא תלונת שווא או אף תלונה שאינה מבוססת (גם אם אינה מגיעה לכדי תלונת שווא המוגשת בזדון) מחקרים רבים עמדו על הקשר שבין תלונות שווא או תלונות בלתי מבוססות לבין ניכור הורי במקרים אלו קיימת על פי רוב התנגדות קשה של ההורה המתלונן למעורבות ההורית של ההורה האחר, ולכן פעמים רבות התנהלות כזו תבוא בד בבד עם ניכור הורי.

4. סוג אחר לאינדיקציה של ניכור הורי בבית הדין הוא בהליכים שיוזם ההורה המנוכר. אם נקבעו זמני שהות והילדים מסרבים להגיע אל ההורה המנוכר בזמנים שנקבעו לכך, ההורה המנוכר עשוי לפנות לבית הדין בבקשה לסעד משפטי בגין הפרות זמני השהות ההורה המנכר טוען כמובן שלא הוא האשם בכך ושהילדים אינם רוצים להגיע להורה, ולכן אין להטיל עליו כל סנקציה בגין ההחלטות האוטונומיות של הילדים בנוגע למערכת היחסים שבינם להורה האחר. עם זאת, העמדה המקובלת והנכונה לדעתינו הן בארץ והן בעולם היא שאין לקבל טענה זו.

ד. סימנים מקדימים לזיהוי על ידי גורמי הרווחה משיח עם הילדים

כמו כן יש לפנות לגורמי הרווחה להתריע על מצבים אלו טרם התפתחות תופעה זו לממדים היוצאים מכלל שליטה, לדרך זו ניתן היה להמליץ שדרך קבע יתווסף לתסקיר פרק שלם האם ישנם סימנים מקדימים לתופעה זו מאחד ההורים, גם מבלי לקבוע מסמרות, כך שלבית הדין תהיה תמונת מצב שלמה ויהיו לפניו הנתונים המקדימים שיכול יהיה לשים על ליבו עת הוא מקבל החלטות בעניין זה.

ככלל עובדים סוציאליים יכולים להיות כלי עזר משמעותי מאוד בהקשר זה. אם הם מזהים התנגדות של אחד ההורים לקשר של ההורה האחר עם הילדים באופן שמעלה חשש לדינאמיקה מנכרת (או מה שעלול בעתיד להתפתח לדינאמיקה מנכרת) מצד ההורה שמנסה להדיר את ההורה האחר, חשוב שהם יפנו לכך את תשומת הלב של בית הדין, קושי מיוחד בהקשר זה הוא של עובדי יחידות הסיוע, שפעמים רבות מזהים כבר בשלב פגישת המהו"ת דינמיקות שעלולות להתפתח לניכור, אלא שעל פגישות אלו חל חיסיון, מה שמאתגר את המערכות לפעול בהקדם.

ישנה ספרות ענפה העוסקת בתופעה זו של ניכור הורי וליבת העניין הוא הסימנים המקדימים לתופעה זו, וישנם סימנים העולים מתוך מפגש עם הילדים ונביא חלקם (מתוך מחקרים של דר' איימי בייקר):

- מקטין את ההורה המנוכר (המטרה) – בתפיסות, התנהגות, פגיעה, תוקפנות.
- יציב סיבות לא ברורות לניתוק הקשר (חלשות, אבסורדיות).
- תפיסות אבסולוטיות – ההורה המועדף ייתפס ויתואר כטוב בלבד וההורה המנוכר כרע בלבד.
- אין רגשות חרטה על הפגיעה בהורה המנוכר, אין יכולת הזדהות או אכפתיות.
- הילד מקבל תמיכה ללא עוררין מההורה המנכר.
- הילד משתמש במילים ושפה שאינם אופייניים לו.
- הילד אומר שהכל בהחלטתו ועל דעתו (חשיבה עצמאית).
- הניכור הוא כלפי ההורה, משפחתו המורחבת וחבריו .

ה. תפקיד ביה"ד בניכור הורי והסדרת המעמד ההורי התקין בין ההורים

היסוד בהלכה להתערבותו של בית הדין ויכולתו לקבוע בעניינם של הילדים נובע מהכלל הידוע: "ביה"ד אביהם של יתומים", בגמ בב"ק (דף לז ע"א). כלל זה אינו עוסק ביתומים דווקא אלא עוסק אף בילדים שאין מי שידאג להם, וכך כותב הריטב"א בתשובה (סימן קסב), וז"ל:

*"כשם שב"ד חייבין ליטפל בנכסי יתומי' כך חייבין ליטפל בנכסי כל אדם שאין לו מי שיטפל בהם ואפי' הוא גדול, אלא א"כ הניחם לדעת וכדאי' בפ' המפקיד אלא דאפטרופא (לדקני) [לדקנני] לא מוקמינן כדאי' התם אלא עושין בנכסיהם טפול המפורש שם בנכסי שבויין רטושין, וש"מ דדוקא (לדקני) [לדקנני] לא מוקמי' הא לקטנים מוקמינן ואע"פ שאינם יתומין, וכן בדין דמאי שנא, הכל מדין שמירה וכעין השבת אבדה שהיא מוטלת על ב"ד, **וכשם שב"ד אביהם של יתומים כך הם אביהם של אלו, ולא דברו ביתומי' אלא בהווה, וכן מצינו במקומות אחרים דיתומים לאו דוקא**..."*

תשובה זו הובאה בב"י (חו"מ סימן רצ) ללא חולק, ויעויין שם בכנה"ג שביאר גדר זה של הריטב"א. כלל זה קנה לו שביתה כל אימת שדנים הפוסקים ביכולת של ביה"ד להכריע בהחזקת הילדים, וכן פוסק הרשב"א בתשובותיו (מיוחסות לרמב"ן סימן לח), וז"ל:

"ולעולם צריך לדקדק בכלל לדברים אלו אחר מה שיראה בעיני ב"ד בכל מקום ומקום שיש בו יותר תיקון ליתומים. שב"ד אביהם של יתומים לחזור אחר תקונן."

וכן הביא דבריו בשו"ת המהרשד"ם (סימן קכג), להלן יובאו דבריו.

וכן הביא הרדב"ז (חלק א סימן תכט), וז"ל:

"ואם אין שם קרובים זכרים שאינם ראויים לירש, צוותא דאימיה ניחא ליה אפילו שנשאת והכל תלוי בראות ב"ד שהם אביהם של יתומים."

עוד כתב הרדב"ז (חלק א סימן רסג), והביאו בפתחי תשובה (אבן העזר סימן פב ס"ק ו):

"גדולה מזו שאפילו לא היה האב חי ובאים קרובים לקחתה שומעין להם ואפי' אין שם קרובים ב"ד אביהם של יתומים וחייבין להוציאה מעם אמה ולהפקידה בבית א' מהכשרים כפי ראות עיניהם כו' ע"ש."

וכן כתב הרדב"ז (חלק א סימן קכג), וז"ל:

"כללא דמלתא הכל תלוי בראות ב"ד באי זה מקום יש תקנה לולד יותר."

יעויין בפירוש ר' עובדיה מברטנורא על מסכת אבות (פרק א משנה י), וז"ל:

"ושמעתי שמפני שהיה אבטליון אב בית דין נקרא בשם זה, שפירושו אב לקטנים. כי טליא בלשון ארמי, קטן, כמו [מגילה ה' ע"ב] א"ר יוחנן כד הוינא טליא, כשהייתי קטן. לייתו טליא וטלייתא [יבמות קי"ד ע"א] יבואו קטן וקטנה. אף כאן אבטליון אביהן של יתומים קטנים."

יעויין בעזר משפט להגר"א גולדשמיט (סימן כח) שהביא זאת, וסיים בזה:

"זהו תפקידו של ביה"ד וזהו שמו של אב בית הדין ודיין."

אמנם, בניגוד להורים שאין פרדיגמה משפטית הולמת היכולה לקבוע על תורת גידול הילד, מתוך הנחה שאכן ההורים יודעים בטובת ילדיהם, בביה"ד ישנה פרדיגמה כזו, ובסיסה הוא "טובת הילד". על כן, לאחר שנקבע שלביה"ד ישנה היכולת ההלכתית והחוקית לקבוע את מציאות הילד, הרי שהכלי המרכזי שביה"ד שוקל על פיו הינו "טובת הילד".

ו. הוצאות משפט

יעויין מה שנכתב בפס"ד תיק 1197864/14 (החתום ע"י אב"ד ההרכב דנן) שם נכתב פרק שלם אודות הפתרונות שיש לערכאה שיפוטית כנגד תופעת הניכור ההורי ובין הדרכים נמנו שם חיוב הוצאות משפט רחבות והפעלת סנקציות להשבת הסדר תקין עם ההורה המנוכר.

ביה"ד, שלא אומר נואש מהשבת הקשר בין ההורה המנוכר לילדיו, צריך לבחון לנקוט במספר צעדים כנגד ההורה המנכר, אשר בידו המפתח לחידוש הקשר בין ההורה המנוכר לילדיו, ועל כן כשלב ראשון ביה"ד יבחן את האפשרות להטיל על ההורה המנכר חיובים בשני מישורים: המימד הראשון השבת הוצאות שנגרמו לאב עבור ניהול משפטי חסר סיכוי למול פעולות האם, מימד נוסף הוצאות משפט לטובת אוצר המדינה עבור בזבוז זמן שיפוטי רב שהתברר כדיוני שווא תחת אמתלאות רבות שהערימה האם על ביה"ד.

מקרה כזה כאמור מחייב חיוב הוצאות לטובת המשיב בעבור הוצאות הממון שנגרמו לו. זאת, כאשר ניהול ההליך המשפטי הינו חסר סיכוי, תוך הטעיית ביה"ד במצג שווא כנגד ההורה המנוכר. יסוד החיוב נשען על פסיקת הסמ"ע (סימן יד ס"ק כז) שמציין לריב"ש (סימן תעה) שם מדובר בתביעת סרק שנדרש הנתבע להופיע בגינה ונגרמו לו הוצאות שהתבררו כהוצאות שווא נדמה שמקרה זה דומה ביסודות החיוב לנידון זה. וכמו כן על מנת למנוע הישנות מקרה זה הגורם הוצאות ממון לשווא ועוגמת נפש גדולה להורה המנוכר.

יעויין בפד"ר (כרך יד עמוד 14) בדברי הגר"מ אליהו זצ"ל שקרא לתקן תקנות ברורות יותר אודות חיוב הוצאות משפט, והרחיב אודות כן במאמר בתחומין (כרך ג, תשמ"ב, עמוד 245). ואכן בעקבות כך בתקנות הדיון נקבעו תקנות מפורטות יותר, ושם בתקנה קיט (1-2) נקבע כי בית-הדין מוסמך לפסוק הוצאות המשפט. הוצאות המשפט כוללות אגרות, הוצאות העדים, תרגום, שכר טרחתו של המורשה וכל הוצאה אחרת שתיראה לבית-הדין.

יתכן וניתן לכלול התנהלות סרק שנגרמו בעטיין הוצאות מרובות בלשון התקנה בסופה "וכל הוצאה אחרת שתיראה לביה"ד".

לאור הנ"ל, קיימת אפשרות שביה"ד יחייב הוצאות בהליך שהתברר כולו כהליך שסומן מראש והתברר כהליך סרק שרק הקשה על המשיב וגרמו לו להוצאות מיותרות.

באופן דומה לדברים אלו כתב הרה"ג הרב יצחק אושינסקי, אב"ד בבית הדין הרבני ירושלים, מאמר 'תיקי ניכור הורי בבתי הדין הרבניים – זיהוי, דרכי התמודדות והצעת פתרונות' ואף הוא הציע הצעה הדומה במתכונתה להצעה שלנו וז"ל :

> *ניתן לשקול פסיקת הוצאות משפט (לטובת אוצר המדינה או לטובת הצד השני), אם מבחין בית הדין כי הצד המנכר מטריח לחינם את בית הדין או את הצד השני בטענה שאינה הוגנת. ונזכיר מעט מקורות הלכתיים לכך. למעשה, ע"פ דין, ניתן לפסוק הוצאות משפט כנגד מי שמנהל הליך שמטרתו להטריח את הצד השני ולצערו....כך שבהחלט יש מקור לפסיקת הוצאות משפט כנגד הורה מנכר, המטריח בכך לחינם את ההורה השני ואת בית הדין.*

ז. מכין ועונשים שלא מן הדין.

נימוק נוסף לבחינת חיוב הוצאות הינו מדין "עונשין שלא מן הדין", ע"פ המתבאר בשו"ע חו"מ (סימן ב). ובנימוק זה יש מקום לחייב הוצאות לטובת אוצר המדינה עבור בזבוז זמן שיפוטי יקר שהקדיש ביה"ד כאשר התברר למפרע שהתוצאה שסומנה מראש על ידי ההורה המנכר, ומשכך יש מקום לחייב הוצאות אלו. המסד ההלכתי המאפשר קנסות מסוג זה יסודו בשו"ע חו"מ (סימן סימן ב) מדין "עונשין שלא מן הדין", ויעויין בפסק דין תיק מספר 1313311/7 (החתום ע"י האב"ד

בהרכב דנן) שלא על נקלה ניתן לעשות שימוש בסעיף זה. וכמו שהתבאר שם שיש בו עקירה של דיני תורה, וכח גדול זה נמסר לגדולי הדור על מנת להעמיד את הדת על תילה. על כן, שני תנאים יסודיים נאמרו בפוסקים בדין זה: הראשון הוא שהשימוש בדין זה יהיה למטרת מיגדר מילתא במילי דשמיא בלבד, והשני הוא שיש במעשה זה, בגינו רוצה ביה"ד לקנוס ולענוש של מן הדין, פריצה משמעותית הנוגעת לדברים בין אדם למקום העלולה להשפיע על כלל הדור.

אלא שעיון בפסק הדין הנזכר וכפי הדברים שנכתבו בפס"ד בגדר ענישה שלא מן הדין, מראה שאכן לעניין ניכור הורי יש מקום נכבד לשקול שימוש בכח ענישה זו, מאחר והסמכות המהותית של ביה"ד הינה בגדר אביהם של יתומים, וכפי שהרחבנו בגדר זה לעיל.

והטיפול בניכור הורי מחייב שימוש ב"ארגז כלים נרחב" וחלק מזה הוא שימוש בקנסות (וכפי שנכתב בפס"ד רחב העוסק בניכור הורי תיק 197864/14 בפרק "הפתרונות שיש לערכאה שיפוטית כנגד תופעת הניכור ההורי", גם הוא בחתימת אב"ד הרכב דנן).

וכמו כן כפי שכתבנו לעיל תופעה קשה זו הפכה לתופעה רחבת היקף, שיש מספר "אשמים" לתופעה זו, ולא מו הנמנע שיד קלה מידי של הערכאה השיפוטית נותנת מקום לתופעה זו, ועל כן ניתן לקבוע שאף פרמטר זה קיים במקרה זה ובצירוף תנאים אלו יש מקום נכבד לשקול את הסמכות הייחודית לקנס זה במסגרת ניכור הורי ומתוך דאגה לשלום הילד.

נמצא לפי"ז שעל אף ההסתייגויות בשימוש בכח זה, וכפי הדברים האמורים בפס"ד הנ"ל, מכל מקום מצאנו עניין ייחודי המצדיק שיקול השימוש בכח זה של ענישה שלא מן הדין.

ח. סיכום ביניים למסגרת ההלכתית במקרים שכיחים, והקדמה למקרה הייחודי דנן

מן המורם עולה כי קיימות עילות שונות ומגוונות לחיוב הוצאות ולסנקציות במסגרת תיקי ניכור הורי. בית הדין אינו קובע במסמרות הלכה פסוקה וגורפת לכל מקרה ומקרה, וכל היסודות ההלכתיים שנזכרו לעיל עומדים במקומם, כאשר כליל המערכה צריך להיבחן בכל מקרה לגופו לפי נסיבותיו.

מאידך, מובן מאליו כי קיים חילוק מהותי בעת שימוש ב'ארגז כלים נרחב' בין מקום בו באים 'לטפל' בסוגיא, במבט צופה פני עתיד, ומשתמשים בכלי של חיוב הוצאות כסוג של 'שיניים' שיתנו כח להחלטות בית הדין, לבין מקום שבאים לפצות את הצד שהוציא את ההוצאות לאחר מעשה כחיוב ממוני-נזיקי.

ואולם, כפי שיתברר להלן מתוך בירור העובדות והשתלשלות ההליכים הדיוניים בתיק זה – עובדות ונתונים שאף באי כוח הצדדים בטיעוניהם לא שתו לבם אליהם כראוי – הרי שבנידון דידן ההכרעה פשוטה בהרבה.

מבלי להיזקק להכרעות עקרוניות וסבוכות בשאלות הכלליות של ניכור הורי בשלביו הטיפוליים, יתבאר להלן כי התיק שלפנינו מציב נקודת גבול משפטית ברורה, המעבירה את הנידון ממישור הטענות העובדתיות הכלליות אל מישור האחריות השיפוטית. הבחנה זו תפשט את הדיון ותוליך אל ההכרעה הנדרשת, כפי שיבואר להלן מתוך עיון בהשתלשלות התיק.

ט. בירור העובדות והנחת העבודה של בית הדין

בפנינו מחלוקת המשתרעת על פני שנים רבות – כ־16 שנה.

שעות רבות הושקעו בלימוד תיק זה על שלל מסמכיו, בקשותיו, דיוניו ופסקי הדין שניתנו בו, והמלאכה לא היתה קלה להתחקות אחר השתלשלות האירועים לאורך השנים, בפרט שעה שהרכב

זה לא ישב בדין בשלבים הקודמים של ההליך, וכפי שיבואר להלן – בנידוננו יש לכך השלכה של ממש.

מעיון בכלל החומר שבתיק עולה כי אף שבתחילת הדרך נטה ההרכב הקודם חסד לאם, בסופו של יום הגיע למסקנות ברורות ומשמעותיות לחובתה. מסקנות אלו מתיישבות גם עם המציאות הנגלית לעין כיום – מציאות של ניכור הורי חריף ומובהק, הניכר גם לעין שאינה מקצועית.

נוסיף, כי נדמה שאף האם אינה חולקת על כך שהקשר בין האב לבין בניו נותק לחלוטין (או כמעט לחלוטין). קשה לומר את הדברים, אך לצורך ההכרעה אין מנוס מכך: בלבם של הילדים מקננת עוינות עמוקה כלפי אביהם.

כאמור, הדבר בא לידי ביטוי הן בהעדרו של הקשר, והן במסרונים בעלי תוכן שלילי ביותר, המופנים כלפי האב.

י. התביעה להעברת [redacted] למשמורת האב

לכאורה, המסקנה המתבקשת מן האמור היא שיש להעביר את [redacted] למשמורת האב. אולם למעשה אין מקום לעשות כן, מן הטעמים הבאים:

א. [redacted] הוא כיום כבן 17. בגיל זה אין זה מעשי להעביר נער ממשמורתו של הורה אחד למשמורתו של האחר. הדברים אמורים ביתר שאת כאשר ההורים מתגוררים במרחק ניכר זה מזה, כך שהעברת המשמורת משמעותה ניתוקו של הנער ממסגרת חייו – ממקום לימודיו, מחבריו ומסביבתו הטבעית. לכך יש להוסיף כי מדובר בנער בעל צרכים מיוחדים, הזקוק ליציבות רבה יותר מנער רגיל, ואין ספק שמעבר כפוי בשלב זה יערער עוד יותר את עולמו השברירי.

ב. במובן זה, העמידה האם את בית הדין בפני עובדה מוגמרת. כאמור, אנו מקבלים את חוות דעתו של המומחה ד"ר [redacted] שלפיה מצב זה הוא תוצאה של ניכור הורי שיצרה האם. בנסיבות אלו, ניסיון לכפות כיום את העברת הנער למשמורת האב אינו צפוי להצליח. ייתכן שהמלצה זו הייתה ישימה לפני שנים אחדות, אולם בשלב הנוכחי, למרבה הצער, אין היא בת ביצוע.

יא. תביעת ההוצאות

אילו בכך היה מסתיים הדיון, היה עלינו להכריע בשאלת ההוצאות בשני המישורים הבאים: בראשונה, מה מידת אחריותה של האימא לאורך הדרך, שאלה שאינה פשוטה כלל ועיקר, ובשנית, היה עלינו לדון בשאלה האם הוכחו ההוצאות הנטענות.

נרחיב מעט באשר למישור הראשון: הקושי לדון באחריותה של האם מתעצם נוכח העובדה שהתיק לא התנהל בפנינו. אמנם אין אנו יושבים כערכאת ערעור על ההרכב הקודם, אולם ממילא אין בידינו אלא ללמוד מהחלטותיו הסופיות, ואין באפשרותנו לדעת מה עמד ביסוד כל החלטה והחלטה שניתנה במהלך השנים.

ייתכן שבתחילת הדרך פעלה האם מתוך תחושת הגנה על ילדיה, נוכח האלימות שחוותה (היא עצמה) בעבר – אף שהייתה בעבר הרחוק – וכן מחמת תפיסותיה שלה באותה עת, ובשילוב דפוס התנהלותו הנוקשה במידת מה של האב, שאין חולק כי אכן היה קיים. אפשר אפוא שבתחילה לא הייתה מגמת ניכור מכוונת, אלא שבמהלך השנים התפתחה דינמיקה שהובילה בסופו של דבר למציאות הקשה של ניכור הורי, שקיים כיום כעובדה מוגמרת.

קשה לערכאה שיפוטית לעמוד, בדיעבד, על הלך רוחם של בעלי הדין בשעת מעשה, אף כאשר ההליך מתנהל בפניה. קל וחומר כאשר מדובר בתיק שהתנהל במשך שנים ארוכות בפני מותבים שונים, ואין אפשרות להתחקות אחר הרקע שעמד מאחורי כל דחייה, כל בקשה וכל החלטה. עוד

נזכיר כי אף ההרכב הקודם לא קבע ממצאים מפורשים בשאלה מי סיכל בפועל את הסדרי השהות (בתקופה שקדמה לשנת 2023) ואת אירוע בר המצווה.

יב. שאלת ההוצאות – חלוטה ברובה

אך לאחר עיון בחומר שבתיק, מתברר שהציר שעליו סובב הדיון שונה בתכלית, ומהבחינה הזו, יש מקום להביע תמיהה הן כלפי המבקש והן כלפי המשיבה.

מעיון בתיק עולה כי המבקש כבר הגיש בעבר שתי בקשות להשבת הוצאות משפט, ושתיהן לא הבשילו לכדי חיוב.

בפעם הראשונה, בהחלטה מיום 17.9.2019, נדחתה בקשתו לחייב את האם בהוצאות בגין הליך שבו ייחסה לו אלימות (בקשר לאירוע מיום [redacted]). בית הדין קבע כי לא הוכח שמדובר היה בתביעה קנטרנית, וכי אף אם נדחתה בסופו של דבר, אין בכך כדי לשלול את האפשרות שהאם פעלה בתום לב[1].

הבקשה השנייה הוגשה לאחר שהתקבלה תביעת האב להפחתת המזונות. בעקבות אותו הליך עתר האב גם להשבה רטרואקטיבית של המזונות ששילם. בהחלטה מיום 10.7.2024 נקבע כי אין מקום להורות על השבה רטרואקטיבית של המזונות.

ואולם, מעיון בכתב התביעה שנדון שם – הוא ההליך שאליו מתייחסת אותה החלטה – עולה כי האב כלל במסגרתו גם דרישה להשבת הוצאות משפט, ואף צירף את אותן קבלות שצורפו כעת גם בהליך שלפנינו. באותה החלטה המליץ בית הדין למבקש למשוך את תביעתו, והוא אכן עשה כן וביקש לאחר מכן את סגירת התיק.

הגשת התביעה שלפנינו, מבלי לגלות לבית הדין כי תביעה דומה הוגשה בעבר, מעוררת קושי של ממש, משלושה טעמים.

ראשית, קיימת שאלה משפטית עקרונית האם ניתן לפסוק הוצאות בגין הליכים קודמים לאחר שאלו הסתיימו, או שמא יש להכריע בשאלת ההוצאות בכל הליך והליך בנפרד. שאלה זו נדונה בפסיקה, והגישה המקובלת היא שכל הליך עומד לעצמו, ולא ניתן לתבוע החזר עבור "פרקים קודמים".

אמנם, במקרה שלפנינו ניתן היה לטעון כי רק בדיעבד התברר שכלל ההליכים היו למעשה חלק ממסכת אחת של ניכור הורי.

אולם גם אם היה מקום לבחון טענה זו, אין היא יפה במקום שבו כבר הוגשה בקשה להוצאות והוכרעה. משנדחתה הבקשה, הפכה ההחלטה לחלוטה, ואין לשוב ולדון בה במסגרת תביעה נוספת להשבת הוצאות. לכל היותר עשויה לקום עילת תביעה מסוג אחר, כגון תביעת נזיקין, שאליה נתייחס בהמשך.

שנית, נוכח היקפו החריג של התיק, היה על המבקש להביא מיוזמתו לידיעת בית הדין את דבר קיומן של אותן בקשות קודמות. גם אם לשיטתו אין בכך כדי להשפיע על ההכרעה, מן הראוי היה לאפשר לבית הדין לשקול את משמעות הדברים. אי-גילוי פרט כה מהותי יש בו יותר מטעם לפגם, והוא מתקרב לכדי הטעיה.

---

[1] במאמר מוסגר נעיר, כי מן הנקודה שבה אנו מצויים כיום, במבט לאחור, ניתן לזהות בתקופה העוקבת לתלונה סימנים לניכור ההורי. מן החומר שנסרק מתיק החקירה במשטרה עולה כי האם שלטה במידה רבה בהתפתחות החקירה: כאשר הדבר התאים לאינטרס שלה ביקשה לעכב את ההליך, וכאשר סברה כי הדבר משרת את מטרתה – ביקשה למצות את הדין עם האב. התנהלות מסוג זה מוכרת כאחת מן התופעות האפשריות של ניכור הורי. מכל מקום, כפי שיוסבר, איננו דנים מבחינה הזאת, מאחר שתביעת ההוצאות באותה תקופה נדחתה, ודחייה זו חלוטה.

שלישית, וכפי שהובהר לעיל, בתביעות שעניינן ניכור הורי קשה מאוד להסיק מן התוצאה הסופית כי כבר בראשית הדרך פעל אחד ההורים מתוך כוונה לנכר את הילדים. ייתכן שבתחילה נעשו צעדים בתום לב, ורק בהמשך הדרך התגבשה דינמיקה של ניכור. יתר על כן, גם כאשר בסופו של דבר מתברר כי קיים ניכור, אין בכך כדי ללמד בהכרח מתי החל, או מה היה חלקו היחסי של כל אחד מן ההורים בהתפתחותו.

משכך, אין בידינו להיכנס בנעלי ההרכב הקודם ולשחזר את התרשמותו בזמן אמת. אנו יכולים ללמוד רק מהחלטותיו. והנה, בהחלטתו הראשונה קבע בית הדין במפורש כי לא ניתן לומר שבאותו שלב פעלה האם בחוסר תום לב או מתוך כוונת ניכור. ממילא, דווקא ההרכב שחווה את האירועים בזמן אמת לא ראה באותה עת ניכור מכוון, וקשה לנו כיום לקבוע בדיעבד כי מלכתחילה זו הייתה מטרתה של האם, גם אם קיימות אינדיקציות שונות בהמשך הדרך.

מן העבר השני יש לתמוה גם על ב"כ האישה, אשר ייצגה אותה באותה תקופה (ולמצער בחלקה), שלא מצאה לנכון להתייחס בסיכומיה הנוכחיים לנקודה מהותית זו.

כך או כך, משנדחתה הבקשה הראשונה, והבקשה השנייה נמשכה ביוזמת המבקש לאחר המלצת בית הדין, מדובר בהחלטות חלוטות שאין בסמכותנו לשוב ולדון בהן, אף אם כיום ניתן היה להביט עליהן באור שונה.

עם זאת, אין בכך כדי לשלול מן המבקש אפשרות לטעון כי בירור העובדות שהתבררו בדיעבד – ולפיהן האם פעלה מתוך מגמת ניכור כבר בשלב מוקדם יחסית – עשוי להקים לו עילת תביעה מסוג אחר. ככל שיבחר לנקוט בדרך זו, יהא רשאי להסתמך גם על קביעותיו של פסק דין זה. זאת, בפרט שעה שהאם עצמה אינה מכירה בסמכותו של בית הדין להטיל עליה חיוב ממוני-נזיקי במסגרת ההליך שלפנינו.

ואולם, כל האמור עד כה נוגע לבחינת התנהלות הצדדים בתקופה שבה טרם הוכרעה שאלת הניכור ההורי באופן חד-משמעי. שונה הדבר ביחס לתקופה שלאחר קבלת חוות דעתו של ד"ר [redacted] ואימוצה בהחלטת בית הדין. משלב זה ואילך משתנה נקודת המוצא המשפטית, וממילא גם בחינת שאלת ההוצאות מקבלת אופי שונה, כפי שיבואר להלן.

יג. נקודת המפנה בתיק – אימוץ חוו"ד המומחה, והתנהלות האם בעקבותיה

כאמור, עמדנו על כך שבתביעות שעניינן ניכור הורי קיימת תמיד שאלת כוונתו של ההורה המנכר בראשית הדרך. אולם, לאחר בחינה מעמיקה, סבור בית הדין כי יש לנתח את סוגיית ההוצאות בפריזמה משפטית שונה, המבוססת על קו הגבול הברור שבין מחלוקת עובדתית ומקצועית לבין אחריות משפטית.

בשלב טרום הכרעת המחלוקת המקצועית, ניתן היה לראות בהתנהלות האם – אף אם הייתה מוטעית – התנהלות שנבעה מתפיסתה הסובייקטיבית את טובת הילדים. ואולם, משעה שבית הדין אימץ את חוות דעתו השנייה של המומחה ד"ר [redacted] וקבע במפורש את הדרך שבה יש לפעול לקידום הקשר בין האב לילדיו, חלה נקודת מפנה משמעותית.

משלב זה ואילך, לא עמדה עוד בפני בית הדין שאלה מקצועית פתוחה. מדובר בהחלטה שיפוטית המחייבת את הצדדים לכל דבר ועניין. מכאן ואילך, אף אם ההחלטה לא היתה "קלה לעיכול" עבור האם, היה עליה לכבדה ולפעול על פיה. כל פעולה שנועדה לסכל את יישום אותה החלטה אינה עוד חלק מניהולו הלגיטימי של ההליך, אלא התנהלות המטילה על הצד שכנגד הוצאות מיותרות, אשר מן הדין להשיבן, וכדלהלן.

בפועל, לאחר הגשת חוות הדעת השנייה, נקטה האם שורה של צעדים דיוניים שעיכבו את בירור ההליך ואת יישום המתווה שנקבע: היא ביקשה להגיש שאלות הבהרה למומחה אך לא הגישה

אותן; נעדרה מן הדיון אף שבית הדין לא התיר את היעדרותה; ובמקביל ביקשה להחליף את המומחה. אין צורך לקבוע כי כל אחד מצעדים אלו, כשהוא עומד בפני עצמו, פסול בהכרח. השאלה היא התמונה המצטברת, אשר הביאה לכך שמאמציו של האב ומאמצי בית הדין לא נשאו פרי, וההליך שנועד לקדם את הקשר התרוקן מתוכן.

כאשר בעל דין מסכל בפועל את יישום החלטות בית הדין, בעודו מציג כלפי חוץ מצג של שיתוף פעולה, הרי זו כסרבנות לבוא לבי"ד של ישראל, שבזה גם לדעת הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תתק"מ) יש לחייב בהוצאות (כפי שמפורש בדבריו, שהובאו בחלקו הראשון של סעיף ה', בחו"מ סי' י"ד). שעה שהאם מצהירה כי היא נכונה לקדם את הקשר בין האב לילדיו, אך בפועל נוקטת בצעדים המונעים את קיומו, הרי שהוצאות הנגרמות עקב כך מוטלות לפתחה. ונחדד: מדובר כאן בהוצאות בגין קיום עצם ההליך עצמו, שיכול להתקיים אך ורק בפיקוח הדוק של ערכאה שיפוטית. סיכול החלטות בית הדין בנסיבות אלו אינו שונה מסרבנות בדמות העדרות פיזית מהדיון.

זאת ועוד, מעת שאומצה חוות דעת המומחה קיים טעם נוסף להטיל חיוב הוצאות על הצד המסרב. משעה זו, למעשה מתברר כי אחד ההורים הוא הגורם לניכור, ופוגע בילדיו שלו, וממילא מוטלת עליו החובה לשאת בעלויות הנדרשות לשם בלימת הנזק – נזק שככל ולא תהיה התערבות מקצועית, יתרבה מיום ליום.

ובמלים אחרות: משעה שקיימת קביעה פוזיטיבית, של ערכאה שיפוטית, על דרך ההתנהלות הנכונה עם הילדים, בעל דין הפועל כנגדה, הוא הורה מנכר, ועליו לשאת בהוצאות. הן מפאת קיומם של דיונים, שתוחלתם נכזבת, והן על מנת לבלום את הנזק ההולך ומצטבר בנפשם של הילדים.

יד. חלוקת ההוצאות בשלבים השונים של ההליך

עם זאת, אין בכך כדי להביא לחיוב עיוור בכל ההוצאות שדרש האב. כדי לעשות סדר, יש להבחין בין ארבעה מצבים ביחס להוצאות שהוציא האב לאורך השנים:

הוצאות שנגרמו בשלב מוקדם: שלב שבו עצם שאלת הניכור ההורי הייתה עדיין במחלוקת, שבו יש מקום (במקרים אחרים) לבחון את שאלת חיוב ההוצאות.

הוצאות שכבר נתבעו והוכרעו: הוצאות מן העבר (לרבות בתביעה השנייה שנמשכה בהמלצת בית הדין), שבגינן מוצתה זכותו של האב בהליך הקודם.

הוצאות בגין הליכים נפרדים: הוצאות שנגרמו בגין הליכים שאינם עוסקים בקידום הקשר, ובפרט תביעת האב להשבת מזונות ששולמו בעבר.

הוצאות חדשות לאחר הכרעת בית הדין: הוצאות שנגרמו עקב סיכול יישום המתווה שנקבע לקידום הקשר, ואשר לא נתבעו בעבר.

מכח שלושת המצבים הראשונים לא ניתן לחייב מחמת הספק או לחילופין מחמת העדר סמכות. ולפיכך עניינו מתמקד עתה אך ורק במצב הרביעי, ולאורו נבחן את האסמכתאות שהציג האב.

לפי העולה מהדברים עד כאן, אילו הוכח בבירור כי הוצאה מסוימת נגרמה לאחר נקודת המפנה ולצורך יישום החלטות בית הדין, היה מקום לחייב בה, בכפוף לסבירותה. אך לפנינו ניצב קושי ראייתי, וזאת הואיל וחלק מן הקבלות שצורפו במסגרת התביעה להפחתת המזונות מתייחסות לתקופה שעד שלהי דצמבר 2023 (שבגינן איננו מחייבים), ולפנינו ישנן קבלות נוספות המתייחסות לתקופה שלאחר מכן ועד חודש ספטמבר 2024.

ניתן היה לטעון כי גם אם חלק מן הקבלות לא צורפו בזמנו לתיק, התשלומים שאליהם הן מתייחסות כן שולמו בעקבות אותו הליך קודם, ומכיון שאין האב זכאי להחזר הוצאות עבור ניהול הליך של הפחתת מזונות, כפי החלטת ההרכב הקודם, ועליה אין אנו מערערים, לא נוכל לחייב עד שיוכח בגין

אילו שירותים משפטיים ניתנו תשלומים אלו. והסיבה שקבלות אלו לא צורפו בהליך הקודם, ייתכן שהדבר נבע מכך שבאותה עת נמסרו המחאות, והוצאה רק קבלה בגין קבלת ההמחאה, בעוד שקבלת מס הונפקה בפועל במועד מאוחר יותר, שעה שהצ׳ק נמשך (כפי שניתן לראות במסמכים).

כידוע, הפוסקים האריכו בחוזק הראיה שיש להציג על מנת לחייב את הצד שכנגד בהוצאות. כאשר מוגשות קבלות מסודרות והסכומים הנקובים בהן סבירים, ניתן בדרך כלל לראות בהן ראיה מספקת, בין היתר מפני שלא ייתכן שתונפק קבלת מס לשווא. אולם הדברים אמורים כאשר לפנינו הליך אחד בלבד.

לא כן בענייננו, כאשר התנהל במקביל הליך נוסף (תביעת הפחתת המזונות למפרע). בנסיבות אלו, אין אפשרות לקבוע מתוך הקבלות בוודאות איזה חלק מהתשלומים שולם עבור ההליך שלפנינו, ואיזה חלק שולם עבור ההליך הקודם. משכך, אף ביחס לקבלות שניתנו לאחר משיכת הבקשה הקודמת, אפשר בהחלט כי מדובר בתשלום שנועד לכסות התחייבויות שנוצרו במסגרת ההליך הקודם.

אולם גם כאן אין להתעלם מהיבט נוסף: האם עצמה לא העלתה טענה קונקרטית שלפיה אסמכתאות אלו מתייחסות להליכים קודמים, או לחילופין לתביעת השבת המזונות שאין לה עניין ישיר עם הניכור.

בית הדין אינו אמור להעלות מיוזמתו טענות הגנה שלא נטענו, ובוודאי שאין לדחות תביעה רק מכוח אפשרות תיאורטית שאולי ההוצאה אינה שייכת להליך שלפנינו. לעניין זה יש יסוד מוצק מדברי הרמ״א (חושן משפט, סוף סימן י״ז), שלפיהם בית הדין לא יידרש לטעון עבור בעל דין טענות שלא העלה בעצמו. ממילא, אין מקום להרחיב את חובת בית הדין לחוש לטענות אפשריות שלא נטענו, ואין בכך כדי לשנות את התוצאה בענייננו.

מכאן גם נקודת האיזון הראויה: מקום שבו קיימת סבירות גבוהה כי ההוצאה שייכת להליך שאינו בר־השבה – אין לחייב. אך במקום שבו לפנינו ספק בלבד, והאם לא טענה כי ההוצאה שייכת להליך אחר, אין להפוך את הספק שיצר בית הדין מיוזמתו לסיבה לדחיית תביעת האב. זאת בפרט כאשר ברור כי לאחר הכרעת בית הדין (בענין השבת המזונות) נדרשו הליכים נוספים בסוגיית השבת הקשר עם הבנים כדי להביא את החלטות בית הדין לידי ביצוע, והוצאות בגינם אכן הוצאו.

טו. קביעת שיעור ההוצאות המחייב

כפי שנרמז לעיל, מעיון במסמכים עולה כי חלק מן האסמכתאות הוגשו בכפל: קבלות לצד חשבוניות מס המתייחסות לאותן קבלות. יש לקוות כי הדבר נעשה בתום לב, אולם ברי שאין לראות בכל אסמכתא הוצאה נפרדת.

נוסיף כי בתהייה זו בדבר תום הלב של האב, אין בכדי לשלול את זכותו להוצאות, בפרט שעה שגם האם נהגה באופן דומה. כך, ביקשה האם לבסס את טענתה בדבר מצבה הכלכלי הרעוע באמצעות תלוש שכר מינואר 2026, אף שמן התלוש עצמו עולה כי טרם הוגש למעסיק טופס 101, ולכן נוכה משכרה מס בשיעור המרבי. ממילא, מתקבלת תמונת מטעה בדבר גובה שכרה האמיתי.

משכך, נקבע את תוצאת ההליך על פי הנתונים האמיתיים שבפנינו, ולא נתייחס לשאלת תום הלב של הצדדים. האסמכתאות הכפולות לא ייספרו כהוצאות נפרדות, אך לא יהיה בכך כדי לשלול את עצם ההוצאה שהאב הוציא בפועל.

מעיון מדוקדק באסמכתאות שהציג המבקש – אשר לא נדונו ולא הוכרעו לגופן בהליכים הקודמים – עולה כי הראיות מתחלקות לשתי קבוצות עיקריות:

א. קבלות כפולות וצ׳קים דחויים: מדובר בחמישה תשלומים ע״ס 1,500 ש״ח כל אחד (1,755 ש״ח כולל מע״מ), אשר הונפקו בגינם קבלות, ובתקופה מאוחרת יותר – חשבוניות מס. קבלות אלו הונפקו בסוף שנת 2023 כנגד המחאות דחויות. מניתוח הזמנים יש להסיק כי תשלומים אלו ניתנו בתמורה לייצוג בתביעה להפחתת המזונות שנפתחה בתחילת שנת 2024. משכך, המבט הפשוט מראה כי הוצאות אלו שייכות להליך הקודם, ואינן בנות-השבה במסגרת הליך זה.

ב. רצף התשלומים השוטף: לצד האמור, הציג המבקש עשרה חיובים נפרדים ע״ס 2,000 ש״ח כל אחד, המתפרסים החל מחודש דצמבר 2023 ועד לחודש ספטמבר 2024 (ובסך הכל 20,000 ש״ח).

יצוין, כי קבלות אלו מהוות חלק מרצף ארוך ומתמשך של קבלות המתחיל עוד בתקופה קודמת – תקופה שאין בית הדין מחייב בגינה הוצאות מפני שכבר הוגשה לגביה בקשה בעבר. ואולם, דווקא העובדה שמדובר ברצף ארוך ועצמאי, מלמדת כי קבלות אלו אינן קשורות להליך החדש של הפחתת המזונות אלא הן מבטאות תשלומים שוטפים שנושא בהם האב לב״כ.

נוכח האמור, מחד גיסא, מקום שבו עולה מן הראיות כי סדרת התשלומים הראשונה (5 כפול 1,500 ש״ח) נועדה לשכר טרחה בגין ההליך תביעת המזונות, אין לגלגלה לפתחה של המשיבה. מאידך גיסא, סדרת החיובים השנייה (10 כפול 2,000 ש״ח) מהווה רצף הוצאות עצמאי שאינו קשור להליך המזונות. מאחר שמחד שאין לקשור אותן להליך המזונות, ומאידך האם עצמה לא טענה טענה קונקרטית כנגד שיוך הקבלות ולא נדרש מאיתנו לטעון עבורה, הרי שראיות אלו עומדות בחזקתן כהוצאות שנדרשו לצורך קיום החלטות בית הדין וקידום הקשר לאחר נקודת המפנה – החלטת בית הדין לאימוץ חוות הדעת.

לפיכך, מורה בית הדין על חיובה של המשיבה בהחזר הוצאות משפט לטובת המבקש בסך כולל של 20,000 ש״ח.

טז. הוצאות משפט לאוצר המדינה

מלבד הוצאות משפט לצד השני, יש לחייב את האשה גם הוצאות משפט לטובת אוצר המדינה עקב בזבוז משווע של זמן דיוני יקר, שכן התברר כי האשה רוקנה מתוכן את עבודת ביה״ד וסיכלה את פעולות ביה״ד להשבת הקשר על כנו.

לפנים משורת ביה״ד, ביה״ד יחייב את האשה רק ב10,000 ₪ לקופת המדינה.

יז. טענות נוספות

בשולי הדברים נתייחס לטענת האם שלפיה האב לא יצר קשר עם ילדיו במשך כחמש שנים. מן התמונה הכוללת שנפרשה בפנינו עולה כי נתון זה אינו מדויק, וקיים קשר כלשהו, גם אם קלוש, אך ברי כי הבן אינו נכון לכל קשר משמעותי עם אביו. בנסיבות אלו ניתן להבין מדוע נמנע האב מניסיונות חוזרים ונשנים להעמיק את הקשר, שכן היה בכך כדי להחריף עוד יותר את הכעס והעוינות כלפיו.

באשר לטענות האם בדבר היעדר סמכותו של בית הדין, הרי שבכתב הגנתה העלתה מספר טענות שחלקן כבר נידונו לעיל. אך משהגענו למסקנה כי החיוב מתייחס אך לתקופה המאוחרת, שלאחר קבלת חוות דעתו של ד״ר [redacted] שוב אין צורך להידרש לטענות בדבר התיישנות, לכך שהתיק העיקרי עניינו הסדרי שהות ולא תביעה כספית, או לכך שלא ניתן לפסוק שכר טרחה בגין הליכים ישנים שניתנו בהם פסקי דין חלוטים. כל אותן טענות אינן משליכות עוד על ההכרעה שאליה הגענו.

סיכום

א. עת מתקיים ניכור הורי, בית הדין ישקול חיוב בהוצאות משפט – אף אם ההורה המנכר התייצב לדיונים – מקום שבו בפועל רוקן את ההליך מתוכו וסיכל החלטות שיפוטיות.

ב. במישור העקרוני, קיימות עילות שונות לפסיקת הוצאות במסגרת שימוש בסמכות בית הדין ל"מיגדר מילתא" ולענישה שלא מן הדין לצורך מניעת פרצה רחבה, כאשר הדבר כפוף למסגרת החוק (ועי"כ מתקבל הכח של 'המחום רבים עליהם').

ג. במקרה שלפנינו נקבע קיומו של ניכור הורי, אשר לפחות בשלביו המאוחרים נעשה ביודעין על ידי האם. חרף זאת, נוכח גילו של הבן, מצבו הרפואי והנסיבות שנוצרו, אין מקום להורות כיום על העברת משמורתו.

ד. משעה שהאם פעלה בניגוד להחלטות בית הדין, וסיכלה את המתווה שנקבע לחידוש הקשר, עליה לשאת בהוצאות המשפט שנגרמו עקב התנהלות זו.

ה. בית הדין אינו מחייב בהוצאות בגין הליכים קודמים שהוכרעו. החיוב מתמקד אך ורק ברצף ההוצאות השוטפות שנגרמו לאב לאחר נקודת המפנה (אימוץ חוות הדעת), כפי שהוסבר בהרחבה.

ו. לפיכך, מורה בית הדין על חיובה של המשיבה לשלם למבקש החזר הוצאות משפט בסך כולל של 20,000 ₪. תשלום זה יבוצע בתוך 60 יום.

ז. כמו כן בית מורה על חיובה של המשיבה לשלם לאוצר המדינה סך נוסף של 10,000 ₪. תשלום זה יבוצע תוך 90 יום.

ח. ככל שברצון המבקש לתבוע פיצוי בגין נזקים אחרים הנובעים מעוולת הניכור ההורי (סוגיה שאינה נדונה במסגרת הוצאות משפט אלו), שמורה לו הזכות לפנות לערכאות המוסמכות, ולעשות שימוש בממצאים העובדתיים שנקבעו בפסק דין זה.

ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים

ניתן ביום י"א במרחשון התשפ"ז (22/10/2026).

הרב אברהם הרוש	הרב אביעד תפוחי	הרב צבי שינדלר

העתק מתאים למקור
הרב עקיבא צדקיהו, המזכיר הראשי
נחתם דיגיטלית ע"י הרב אביעד תפוחי בתאריך 22/10/2026 09:44

גט OVER

משפחה • משפט • ומה שביניהם

WWW.GET-OVER.CO.IL